

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 4.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.4.18>

УДК 338.054.23

С. О. Тульчинська,

*д. е. н, професор, завідувачка кафедри економіки і підприємництва,
Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1409-3848>

М. О. Клименко,

*аспірант кафедри економіки і підприємництва,
Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-5613-1228>

ІНВЕСТИЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

S. Tulchynska,

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Economics
and Entrepreneurship, National technical university of Ukraine
"Igor Sikorsky Kiev polytechnic institute"*

M. Klymenko,

*Postgraduate Student of the Department of Economics and Entrepreneurship,
National technical university of Ukraine "Igor Sikorsky Kiev polytechnic institute"*

INVESTMENT STRATEGIES OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES IN MODERN CONDITIONS

У статті аналізуються основні інвестиційні стратегії, які застосовуються малими та середніми підприємствами (МСП) в умовах економічної нестабільності та кризових явищ. Розглядаються ключові фактори, що впливають на вибір інвестиційних стратегій, такі як доступ до фінансування, рівень ризику та необхідність адаптації до швидко змінюваних умов ринку. Дослідження визначає проблеми, з якими стикаються МСП у нестабільному економічному середовищі, включаючи обмежені ресурси, фінансові обмеження та підвищену невизначеність. У часи економічної нестабільності МСП часто вразливі до зовнішніх шоків, таких як інфляція, коливання валют і зміни в структурі попиту. У результаті вони повинні прийняти інвестиційні стратегії, які є гнучкими, стійкими та здатними швидко реагувати на зміни в бізнес-середовищі. Окрему увагу приділено методам диверсифікації, пошуку альтернативних джерел фінансування, а також впровадженню інноваційних технологій для зниження витрат та підвищення конкурентоспроможності. Стаття підкреслює важливість стратегічного підходу до інвестицій та необхідність використання новітніх фінансових інструментів для мінімізації ризиків і підтримки стабільності МСП. Визначені перспективи для подальших досліджень у цій сфері.

This article explores the investment strategies employed by small and medium-sized enterprises (SMEs) in the context of economic instability and crisis phenomena. It examines the key factors influencing the choice of investment strategies, such as access to financing, risk levels, and the need for adaptation to rapidly changing market conditions. The study identifies the challenges faced by SMEs in volatile economic environments, including limited resources, financial constraints, and increased uncertainty. The article highlights the importance of strategic planning and innovative approaches to investment, focusing on methods of diversification, alternative financing sources, and the adoption of digital technologies to enhance competitiveness and reduce costs.

In times of economic instability, SMEs are often vulnerable to external shocks, such as inflation, currency fluctuations, and changes in demand patterns. As a result, they must adopt investment strategies that are flexible, resilient, and capable of responding quickly to changes in the business environment. The paper discusses various investment models, including defensive strategies that emphasize risk minimization, as well as offensive strategies that focus on growth opportunities, innovation, and market expansion. The role of government support and public-private partnerships in fostering a favorable investment climate for SMEs is also explored.

Furthermore, the article addresses the importance of financial management tools in supporting investment decision-making processes, with a particular emphasis on risk management frameworks and investment portfolio diversification. The analysis includes case studies of SMEs that have successfully navigated economic crises through innovative investment approaches, demonstrating the critical role of strategic foresight and adaptability in maintaining business continuity.

The study concludes by outlining potential avenues for future research in the field of SME investment strategies, suggesting areas for further exploration such as the impact of digital transformation on investment decisions, the influence of global economic trends, and the role of sustainability in shaping long-term investment strategies for SMEs. This research contributes to a better understanding of how SMEs can effectively navigate periods of economic uncertainty and emerge more resilient in the face of future challenges.

Ключові слова: *інвестиційні стратегії; малий бізнес; середній бізнес; економічна нестабільність; кризові явища; диверсифікація інвестицій; венчурний капітал; цифрові технології.*

Keywords: *investment strategies; small business; medium business; economic instability; crisis phenomena; investment diversification; venture capital; digital technologies.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Інвестиційні стратегії малих та середніх підприємств (МСП) в умовах економічної нестабільності та кризових явищ є важливою проблемою, яка залишається недостатньо вивченою в контексті сучасних економічних умов. Хоча існує велика кількість досліджень, які зосереджуються на впливі економічних криз на малий бізнес, більшість з них не охоплюють специфіку адаптації інвестиційних стратегій саме в умовах непередбачуваних і швидко змінюваних ринкових ситуацій, характерних для посткризових періодів.

Незважаючи на наявність досліджень, присвячених окремим аспектам інвестиційної діяльності малих підприємств, мало уваги приділяється детальному аналізу ефективних інвестиційних стратегій, що дозволяють МСП не лише пережити кризу, але й досягти стабільного зростання у довгостроковій перспективі. Однією з найбільш важливих невирішених частин є питання визначення найбільш ефективних механізмів залучення капіталу для малих підприємств в умовах обмежених фінансових можливостей та високих економічних ризиків.

Іншим важливим аспектом є недостатня увага до інноваційних стратегій, які здатні забезпечити сталий розвиток МСП в умовах глобальних змін. Багато підприємств, особливо в Україні, не мають можливості інвестувати в нові технології та модернізацію, що обмежує їх конкурентоспроможність. В той же час, існують обмеження щодо ефективного використання доступних інструментів фінансування, таких як венчурний капітал чи краудфандинг, через недосконалість правової та фінансової інфраструктури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед основних напрямів досліджень щодо інвестиційних стратегій у малих та середніх підприємствах (МСП) можна виділити роботи таких вітчизняних та зарубіжних дослідників, як І. Башинська, Л. Петрова, К. Попович [1], С. Білоус-Сергєєва [2], Ю. Вітковський, О. Смігунова, О. Дудник [3], що зосереджуються на

адаптаційних стратегіях підприємств у періоди економічних криз. Вони вивчають роль інвестиційних рішень у стабілізації фінансового стану підприємств, а також значення інновацій та модернізації для досягнення конкурентоспроможності в умовах невизначеності.

У дослідженнях також підкреслюється важливість венчурного капіталу та державної підтримки для розвитку малих і середніх підприємств, що стикаються з глобальними економічними викликами. Зокрема, О. Кириченко [5] акцентує увагу на управлінні інвестиційно-інноваційним забезпеченням адаптивних стратегій розвитку підприємств в умовах цифрової трансформації, а Л. Галаз, В. Лесик, І. Ковтун [4] пропонують стратегії інноваційного зростання для малого та середнього бізнесу, що включають елементи фінансової стабільності та модернізації виробничих процесів. Окрім того, особливе значення для українських підприємств має дослідження інвестиційних стратегій в міжнародному бізнесі, яке здійснив С. Кульбовський [6], де розглядаються специфічні виклики для МСП в умовах глобалізації та нестабільності світових ринків. Також важливими є дослідження щодо інноваційного розвитку підприємств малого та середнього бізнесу в умовах війни, які аналізують сучасні методи підтримки бізнесу та вплив зовнішньоекономічної діяльності на інвестиційну привабливість компаній, зокрема в статті Т. Мурованої [7], де розглядаються основні тенденції та методи підтримки підприємництва в умовах воєнного стану.

Основною проблемою, що залишається невирішеною, є відсутність систематизованих підходів до формулювання інвестиційних стратегій для малих та середніх підприємств, які здатні ефективно реагувати на економічні виклики та інтегрувати інноваційні рішення для підвищення стійкості і конкурентоспроможності в умовах економічної нестабільності. Це включає як удосконалення державної підтримки, так і розробку нових механізмів залучення інвестицій та оптимізації внутрішніх бізнес-процесів.

Таким чином, дослідження інвестиційних стратегій для МСП, зокрема в умовах економічної нестабільності, є надзвичайно актуальними і

потребують комплексного підходу, що поєднує інноваційні, фінансові та державні аспекти для ефективного розвитку бізнесу.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз основних підходів до інвестиційних стратегій МСП в умовах економічної нестабільності та визначення ключових факторів, що впливають на їх успішне впровадження.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах економічної нестабільності та кризових явищ інвестиційні стратегії малого та середнього підприємництва (МСП) стають основним чинником їх виживання та розвитку. МСП є важливою складовою економіки будь-якої країни, адже вони забезпечують значну частку робочих місць, створюють нові продукти та послуги, а також сприяють інноваційним процесам у господарстві [3, с. 107]. Однак ці підприємства часто стикаються з труднощами у забезпеченні фінансування та реалізації інвестиційних проектів в умовах економічної невизначеності та криз.

Зміни в зовнішньому середовищі, такі як падіння попиту, девальвація національної валюти, інфляція та зміни в податковому законодавстві, значно ускладнюють ситуацію для МСП. Тому особливо важливими є адаптивні інвестиційні стратегії, які дозволяють підприємствам оперативно реагувати на зміни і оптимізувати свої ресурси. У цих умовах інвестування в інновації, розвиток нових продуктів та вдосконалення технологій може стати ефективним шляхом підвищення конкурентоспроможності та збереження стабільності підприємства [4, с. 136].

Однією з ключових особливостей інвестиційних стратегій малого та середнього бізнесу є їх орієнтація на довгострокове планування та пошук нових ринків. Стратегії, які базуються на диверсифікації діяльності, здатні не лише знизити ризики, пов'язані з однією галуззю чи продуктом, але й створити можливості для стабільного розвитку в умовах економічних потрясінь [10, с. 5]. Диверсифікація, зокрема, полягає в розширенні

асортименту продукції та виході на нові географічні ринки, що дозволяє знизити залежність від внутрішніх економічних факторів.

Іншою важливою складовою інвестиційної стратегії є використання інноваційних технологій. Це особливо актуально для малих та середніх підприємств, які повинні постійно модернізувати виробничі процеси та оптимізувати витрати. Інвестиції в інновації допомагають підвищити ефективність бізнесу, знизити витрати та розширити можливості на ринку. За умов війни та економічної кризи, інновації можуть стати не лише фактором розвитку, але й засобом виживання для підприємства [12].

Особливу увагу в умовах кризи слід приділяти адаптивним стратегіям, які враховують зміни у зовнішньому середовищі та внутрішніх процесах підприємства. Це включає в себе гнучкість у плануванні та реалізації інвестицій, здатність швидко реагувати на нові виклики та можливості, а також ефективне управління ризиками. Адаптивні стратегії допомагають підприємствам залишатися конкурентоспроможними, навіть в умовах непередбачуваних змін в економічному середовищі [5, с. 94].

Війна значно змінила економічне середовище для малого та середнього бізнесу, що стало основним фактором для коригування інвестиційних стратегій. Одним з головних викликів є зростання економічної нестабільності, зниження доступності фінансових ресурсів та високий рівень невизначеності, що змушує підприємства переглядати свої стратегії управління ризиками. В умовах війни МСП часто стикаються з проблемами ланцюгів постачання, інфляцією, коливаннями валютних курсів та загрозами з боку зовнішніх конкурентів. У таких умовах диверсифікація, пошук альтернативних джерел фінансування та впровадження інновацій стають важливими стратегічними напрямками для забезпечення стійкості бізнесу. Табл. 1 демонструє основні інвестиційні стратегії, які застосовуються малими та середніми підприємствами для адаптації до економічної нестабільності.

**Таблиця 1. Основні інвестиційні стратегії малих та середніх підприємств
в умовах економічної нестабільності**

Стратегія	Характеристика стратегії	Вигоди	Потенційні ризики
Диверсифікація	Розширення асортименту продукції або послуг	Зменшення залежності від одного ринку	Збільшення складності управління
Пошук альтернативних джерел фінансування	Використання краудфандингу, венчурного капіталу	Можливість залучення капіталу без значних зобов'язань	Високий ризик для інвесторів
Впровадження інновацій	Інвестування в нові технології та автоматизацію	Підвищення конкурентоспроможності, зниження витрат	Високі початкові витрати

Джерело: сформовано на основі [14, с. 81].

Розширення асортименту продукції або послуг дозволяє зменшити залежність від одного ринку та знизити ризики, пов'язані з коливаннями попиту. Однак, збільшення кількості продуктів чи послуг може призвести до ускладнення управлінських процесів і потреби у додаткових ресурсах. Використання краудфандингу, венчурного капіталу або інших джерел фінансування дозволяє залучати капітал без значних зобов'язань. Однак, ці інструменти супроводжуються високим рівнем ризику для інвесторів, оскільки існує ймовірність невдачі проекту. Інвестування в нові технології та автоматизацію дозволяє підвищити конкурентоспроможність, знизити витрати та підвищити ефективність бізнес-процесів. Проте високі початкові витрати на інновації можуть стати значним бар'єром для малих та середніх підприємств.

Диверсифікація є однією з ключових інвестиційних стратегій для малих та середніх підприємств (МСП) в умовах економічної нестабільності. Вона передбачає розширення асортименту продукції чи послуг, що дозволяє підприємствам зменшити свою залежність від одного ринку або продукту. Це є важливим кроком, оскільки в умовах кризи або рецесії однорідний портфель бізнесу може стати вразливим до економічних коливань. Однією з основних переваг диверсифікації є зниження ризику. Якщо підприємство орієнтується на кілька ринків або продукти, то навіть у випадку зниження

попиту на один з них, інші можуть компенсувати втрати. Наприклад, компанії, які виробляють не тільки один тип товару, а й розширюють асортимент, можуть зберігати стабільний рівень доходів під час економічної нестабільності.

Відомим прикладом є компанія Coca-Cola, яка успішно диверсифікувала свої продукти, включаючи напої різних категорій, соки, воду та інші. Така стратегія дозволяє компенсувати падіння продажів одних продуктів за рахунок інших. Основним ризиком диверсифікації є складність в управлінні і ресурсах. Розширення асортименту вимагає додаткових витрат на виробництво, маркетинг і розподіл продукції. Для малих і середніх підприємств це може стати значним фінансовим навантаженням. Наприклад, компанія Kodak, яка колись домінувала на ринку фотопаперу, не змогла ефективно адаптуватися до нових технологій у фотографії і збанкрутувала, попри значні інвестиції в нові продукти [15].

В умовах економічної нестабільності МСП часто стикаються з проблемами залучення традиційних джерел фінансування, таких як кредити банків. Тому пошук альтернативних джерел фінансування, таких як краудфандинг, венчурний капітал або бізнес-ангели, стає необхідністю. Наприклад, краудфандинг дозволяє залучати капітал без необхідності надавати власні активи як заставу чи брати на себе великі фінансові зобов'язання. Пошук альтернативних джерел фінансування відкриває для підприємств нові можливості для залучення капіталу. Крім того, він дозволяє отримати фінансування швидше, ніж через традиційні банківські кредити, і без значних зобов'язань щодо повернення коштів. Наприклад, компанії на платформах типу Kickstarter дозволяють компаніям не лише залучити фінанси, але й отримати відгуки та підтримку потенційних споживачів ще до запуску продукту. Це особливо важливо для стартапів і малих підприємств, що не мають доступу до великих інвестиційних ресурсів. Але такі альтернативні джерела фінансування мають свої ризики. Краудфандинг або венчурний капітал можуть не забезпечити стабільне фінансування, а

потенційні інвестори можуть вимагати значних часток в бізнесі або контролю над підприємством. Зокрема, інвестори можуть мати занадто високі вимоги до бізнес-моделі чи стратегії розвитку. Наприклад, стартап Pebble на платформі Kickstarter зібрав понад 20 мільйонів доларів, але незважаючи на це, компанія не змогла досягти фінансової стійкості і була змушена закритися [13, с. 143].

Інвестиції в інновації, нові технології та автоматизацію є важливою стратегією для малого та середнього бізнесу в умовах економічної нестабільності. Впровадження інновацій дає можливість підвищити конкурентоспроможність, знизити витрати і поліпшити якість продукції або послуг, що особливо важливо на фоні економічних труднощів. Використання нових технологій або інновацій може значно підвищити продуктивність підприємства. Автоматизація процесів може допомогти знизити витрати на робочу силу, підвищити точність та швидкість виконання операцій, що особливо важливо в умовах економії ресурсів. Прикладом є компанія Tesla, яка інвестує в автоматизацію виробничих процесів, що дозволяє зменшити витрати на виробництво електричних автомобілів. Це дозволяє знижувати ціни на продукцію та підвищувати її конкурентоспроможність навіть в умовах кризи. З іншого боку, інвестиції в інновації можуть бути пов'язані з високими початковими витратами. Перші етапи впровадження нових технологій потребують значних капіталовкладень, а також можуть мати довгий період окупності. Крім того, невдача у впровадженні інновацій може привести до збитків. Наприклад, компанія Blackberry, яка колись була лідером на ринку смартфонів, не змогла швидко адаптуватися до змін, пов'язаних з інноваціями в мобільних технологіях, і поступилася ринком конкурентам, як-от Apple. Вибір інвестиційних стратегій для малих та середніх підприємств в умовах економічної нестабільності вимагає балансування між ризиками та вигодами. Диверсифікація, пошук альтернативних джерел фінансування та впровадження інновацій можуть допомогти компаніям не лише пережити кризу, а й розвиватися в

довгостроковій перспективі. Однак важливо враховувати, що кожна стратегія має свої ризики, які потребують ретельного аналізу та управління [8, с. 135].

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Для забезпечення стійкого економічного зростання підприємства та збільшення інвестиційних потоків через галузеву, асортиментну й регіональну диверсифікацію, важливо поєднувати сильні управлінські сторони в реалізації інвестиційної діяльності. Це сприятиме стратегічній стабільності виробництва навіть у кризових умовах. Інвестиційний план є ключовим чинником ефективного та сталого розвитку підприємства в сучасних економічних реаліях. Значні зміни у зовнішньому середовищі бізнесу роблять розробку інвестиційної стратегії нагальною потребою. Традиційні підходи інвестиційного менеджменту стають недостатніми, тому необхідно застосовувати адаптивне управління. Успіх матимуть ті компанії, які зможуть використати зміни у зовнішньому середовищі на свою користь. Економічні кризи ускладнюють залучення інвестицій і впровадження нових ідей, що змушує більшість підприємств обирати пасивний підхід до інвестування. При цьому стадія життєвого циклу підприємства є важливим фактором у визначенні необхідності розробки інвестиційної стратегії. Вона дозволяє адаптувати інвестиційну діяльність до можливих змін в економічному розвитку компанії. Крім того, створення інвестиційної стратегії має враховувати зміни в операційних цілях підприємства, зумовлені диверсифікацією виробництва. Важливо поступово позбавлятися нерентабельних напрямків діяльності та розвивати перспективні сфери, щоб уникнути занепаду або, в найгіршому випадку, ліквідації. Таким чином, інвестиційна діяльність підприємства повинна бути прогнозованою та збалансованою відповідно до його ресурсного потенціалу. Це стане можливим завдяки ефективній інвестиційній стратегії. У періоди економічної нестабільності, високої інфляції та змін у податковому законодавстві реальні інвестиції можуть виявитися менш ефективними, ніж фінансові.

Таким чином, інвестиційні стратегії малого та середнього бізнесу в умовах економічної нестабільності та кризових явищ повинні бути гнучкими, інноваційними та орієнтованими на довгострокову перспективу. Вони повинні включати елементи диверсифікації, інвестування в інновації та адаптацію до змінюваних умов ринку. Саме такі стратегії дозволяють МСП не лише зберігати свою конкурентоспроможність, але й ефективно розвиватися в умовах глобальних економічних змін.

Література

1. Башинська І. О., Петрова Л. С., Попович К. Ф. Управління ризиками у впровадженні інноваційних проектів. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 2. С. 11-13.
2. Білоус-Сергєєва С. Інноваційне підприємництво як ключовий фактор розвитку регіону у післявоєнний період. *Вісник Приазовського Державного технічного університету. Серія: Економічні науки*. 2023. № 1 (38). С. 45-50.
3. Вітковський Ю. П., Смігунова О. В., Дудник О. В. Роль і значення малого підприємництва у формуванні стратегії розвитку економіки країни. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. № 7 (1). С. 107-113.
4. Галаз Л. В., Лесик В. Й., Ковтун І. І., Битяк В. Ю. Стратегії інноваційного зростання для малого та середнього бізнесу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 22. С. 136-142.
5. Кириченко О. Управління інвестиційно-інноваційним забезпеченням впровадження адаптивних стратегій розвитку підприємств, малого та середнього бізнесу в умовах цифрової трансформації. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2023. № 4 (72). С. 94-101.
6. Кульбовський С. А. Інвестиційні стратегії українських підприємств у міжнародному бізнесі. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 3 (105). С. 10-15.

7. Мурована Т. Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-49> (дата звернення: 25.02.2025).

8. Небаба Н. О., Чимшир Г. В. Інноваційна діяльність підприємств малого бізнесу: теоретичні засади дослідження та особливості здійснення. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 4. Том 3. С. 130-136.

9. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=161fb74b-c8ad-4cc5-b7ed-645962eb2e28&title=StrategiiaRozvitkuMSB> (дата звернення: 25.02.2025).

10. Сергеева О. Р., Орлова В. М., Кузьменко О. В. Щодо інноваційної діяльності вітчизняного малого та середнього підприємництва. *Академічний огляд*. 2021. № 1 (54). С. 5-12.

11. Тульчинська С. О., Шило А. П. Функціональний вплив малого та середнього бізнесу на розвиток територій України в сучасних умовах. *Агросвіт*. 2005. № 3. С. 58-63.

12. Тульчинська С. О., Горевой Д. А., Костюнік О. В. Формування фінансової стратегії підприємств в умовах воєнного стану. *Ефективна економіка*. 2024. № 12. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/5335> (дата звернення: 16.02.2025)

13. Христенко О. А., Кертичак В. М. Визначення інвестиційної стратегії розвитку підприємства в умовах кризової економіки. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2023. № 41. С. 141-146.

14. Dooranov A., Doroshkevych K., Cherkasova S., Skasko O., Malynovska Y., Malynovsky Y. Assessment and forecasting of the effectiveness of the agricultural company's innovation and foreign economic activity strategy. *Journal of Agriculture and Crops*. 2023. Vol. 9 (1). PP. 78-84.

15. Dobroskok I. B., Dron M. D. The Strategy of Attracting Foreign Direct Investment in Ukrainian Enterprises. 2023. *Бізнес інформ.* № 5. С. 67-72.

References

1. Bashynska, I.O., Petrova, L.S. and Popovych, K.F. (2020), "Risk management in the implementation of innovative projects", *Ekonomika. Finansy. Pravo*, vol. 2, pp. 11-13.

2. Bilous-Serhieieva, S. (2023), "Innovative entrepreneurship as a key factor in the development of the region in the post-war period", *Visnyk Pryazovskoho Derzhavnoho tekhnichnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky*, vol. 1, no 38, pp. 45-50.

3. Vitkovskyi, Yu.P., Smihunova, O.V. and Dudnyk, O.V. (2022), "The role and significance of small business in the formation of the country's economic development strategy", *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, vol. 7, no. 1, pp. 107-113.

4. Halaz, L.V., Lesyk, V.Y., Kovtun, I.I. and Bytiak, V.Yu. (2024), "Strategies for innovative growth for small and medium-sized businesses", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 22, pp. 136-142.

5. Kyrychenko, O. (2023), "Management of investment and innovation support for the implementation of adaptive strategies for the development of enterprises, small and medium-sized businesses in the context of digital transformation", *Vcheni zapysky Universytetu "KROK"*, vol. 4, no. 72, pp. 94-101.

6. Kulbovskyi, S.A. (2023), "Investment strategies of Ukrainian enterprises in international business", *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, vol. 3, no. 105, pp. 10-15.

7. Murovana, T. (2023), "Domestic entrepreneurship in martial law: main trends and methods of support", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 47, available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-49> (Accessed 25 February 2025).

8. Nebaba, N.O. and Chymshyr, H.V. (2020), "Innovative activity of small business enterprises: theoretical foundations of research and features of

implementation”, *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. vol. 4, no. 3, pp. 130-136.

9. Official website of the Ministry of Economy of Ukraine (2025), available at: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=161fb74b-c8ad-4cc5-b7ed-645962eb2e28&title=StrategiiaRozvitkuMSB> (Accessed 25 February 2025).

10. Serheieva, O.R., Orlova, V.M. and Kuzmenko, O.V. (2021), “On the innovative activity of domestic small and medium-sized businesses”, *Akademichniy ohliad*, vol. 1, no. 54, pp. 5-12.

11. Tulchynska, S.O. and Shylo, A.P. (2025), “Functional impact of small and medium-sized businesses on the development of the territories of Ukraine in modern conditions”, *Ahrosvit*, vol. 3, pp. 58-63.

12. Tulchynska, S.O., Horievoi, D.A. and Kostyunik, O.V. (2024), “Formation of the financial strategy of enterprises in conditions of martial law”, *Efektivna ekonomika*, 12, available at: <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/5335> (Accessed 16 February 2025).

13. Khrystenko, O.A. and Kertychak, V.M. (2023), “Determining the investment strategy of enterprise development in the conditions of a crisis economy”, *Elektronne naukovе fakhove vydannia z ekonomichnykh nauk “Modern Economics”*, vol. 41, pp. 141-146.

14. Dooranov, A., Doroshkevych K., Cherkasova, S., Skasko, O., Malynovska, Y. and Malynovskyy, Y. (2023), “Assessment and forecasting of the effectiveness of the agricultural company's innovation and foreign economic activity strategy”, *Journal of Agriculture and Crops*, vol. 9, no. 1, pp. 78-84.

15. Dobroskok, I.B. and Dron, M.D. (2023), “The Strategy of Attracting Foreign Direct Investment in Ukrainian Enterprises”, *Biznes inform*, vol. 5, pp. 67-72.

Стаття надійшла до редакції 01.04.2025 р.